

3-тақырып

Қазақстан Республикасының
Әділет органдары

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘДІЛЕТ ОРГАНДАРЫ

- Әділет органдарының негізгі міндеттері мен жүйесі
- Әділет органдарының негізгі қызметтері

Әділет (лат. Justitia) — сот мекемелерінің жиынтығын немесе олардың әділ төрелікті жүзеге асыру қызметін білдіретін заң термині.

- Әділет органдары қызметінің **құқықтық негізін** Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 18-наурыздағы «Әділет органдары туралы» № 304-ІІ заңы және өзге де нормативтік құқықтық актілер, сондай-ақ Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шарттар құрайды.

Әділет органдарының қызметі мына принциптерді сақтайды:

- 1) заңдылық;
- 2) қорғануға құқықты қамтамасыз ету, барлық адамдардың заң алдында теңдігі, адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын құрметтеу және сақтау;
- 3) жариялылық, құқық қорғау және басқа мемлекеттік органдармен, өзге де ұйымдармен және лауазымды адамдармен өзара әрекеттестік;
- 4) саяси партиялардың және өзге қоғамдық бірлестіктердің қызметіне тәуелді болмау;
- 5) гуманизм, демократия, қылмыстық жазалардың орындалуын жеке даралау, қылмыстық жазаны түзету ықпалымен біріктіру;
- 6) әділет органдары жүйесінің біртұтастығы.

Әділет органдарының міндеттері:

- жалпы мемлекеттік даму стратегиясын әзірлеу мен іске асыруға қатысу, заң жобалау жұмысын үйлестіру, сондай-ақ жүргізу, Қазақстан Республикасының заңнамасын талдау, жетілдіру, жүйелеу, нормативтік құқықтық актілердің жобаларына заң сараптамасын жүргізу, ғылыми құқықтық және ғылыми лингвистикалық сараптамалар жүргізуді ұйымдастыру арқылы адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарының үстемдігін, Қазақстан Республикасының егемендігін, Қазақстан қоғамы мен мемлекетінің орнықты және қарышты дамуын қамтамасыз етуге бағытталған ұлттық заңнаманы қалыптастыруға қатысу;
- өз құзыреті шегінде мемлекеттің реттеушілік саясатын қалыптастыру мен іске асыруға қатысу;
- Қазақстанның ұлттық мүдделерін қорғау және Республиканың дүниежүзілік қоғамдастықтағы беделін нығайту мақсатында, соның ішінде Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарын дайындау мен жасасу жолымен оның халықаралық аренадағы қызметін құқықтық жағынан қамтамасыз ету;
- коммерциялық емес ұйымдар болып табылатын заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуді, олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркеуді, орталық мемлекеттік органдар мен олардың ведомстволарының, жергілікті өкілді және атқарушы органдардың, сондай-ақ әкімдердің және облыстар, республикалық маңызы бар қалалар, астана тексеру комиссияларының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік тіркеуді жүзеге асыру, Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерін мемлекеттік есепке алуды қамтамасыз ету;

Әділет органдарының біртұтас жүйесін Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі, министрліктің комитеттері; әділеттің аумақтық органдары құрайды.

- Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі Қазақстан Республикасы Үкіметінің құрылымына кіретін орталық атқарушы орган болып табылады, оны Премьер-Министрдің ұсынысы бойынша Республика Президенті құрады, қайта ұйымдастырады және таратады.
- Әділет министрлігін Премьер-Министрдің ұсынысы бойынша Республика Президенті қызметке тағайындайтын және қызметінен босататын министр басқарады

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘДІЛЕТ ОРГАНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІ

Нормашығармашылық

- Заң шығару қызметі-құқық шығару қызметінің негізгі, ең маңызды бөлігі, норма шығару процесінің жалпы жүйесінің бөлігі.
- Заң шығару саласындағы негізгі міндет әзірленетін заң жобаларының сапасы болып табылады, бұл олардың заңдық пысықталуына ғана емес, сондай-ақ мәселені шешудің әлеуметтік, экономикалық, қаржылық құрамдас бөлігінің пысықталуына, статистикалық деректерді зерделеуге, құқық қолдану практикасын талдауға, оң халықаралық тәжірибені және т. б. қолдануға байланысты.

Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу

- Әділет органдарының негізгі міндеттерінің бірі орталық мемлекеттік органдардың және жергілікті мемлекеттік басқару органдарының нормативтік құқықтық актілерін (бұдан әрі – НҚА) мемлекеттік тіркеу болып табылады.
- НҚА мемлекеттік тіркеу институты 1993 жылы құрылған.
- НҚА мемлекеттік тіркеу олардың күшіне енуінің қажетті шарты болып табылады. Тіркелмеген актілердің заңды күші жоқ.
- Әділет органдары НҚА-ның қолданыстағы заңнамаға сәйкестігіне заңдық сараптама жүргізеді, онда негізгі мақсаты азаматтардың конституциялық құқықтары мен бостандықтарына, сондай-ақ жеке кәсіпкерлік субъектілерінің мүдделеріне қысым жасауға жол бермеу болып табылады.
- Жыл сайын әділет органдары орталық және жергілікті мемлекеттік органдардың 10 000 астам НҚА тіркейді.

Халықаралық ынтымақтастық

Халықаралық интеграциялық ынтымақтастық

- Әділет министрлігінің міндеттерінің бірі Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО), Дүниежүзілік сауда ұйымы (ДСҰ) шеңберіндегі Халықаралық экономикалық интеграция мәселелері бойынша Қазақстанның халықаралық аренадағы қызметін құқықтық қамтамасыз ету және интеграциялық процестерде ұлттық мүдделерді құқықтық қорғау, халықаралық шарттар жобаларына, ЕАЭО органдары актілерінің жобаларына заңдық сараптама жүргізу болып табылады
- Халықаралық шарттардың жобалары, ЕАЭО органдары актілерінің жобалары және Әділет министрлігінің құзыретіне жататын Халықаралық экономикалық интеграция мәселелері бойынша нормативтік құқықтық актілердің жобалары әзірленеді.
- Әділет министрлігі ЕАЭО мүше-мемлекеттердің Премьер-министрлері орынбасарларының деңгейінде ЕАЭО комиссиясы кеңесінің, ЕАЭО мүше-мемлекеттердің Премьер-министрлері деңгейінде ЕАЭО үкіметаралық кеңесінің және ЕАЭО мүше-мемлекеттердің басшылары деңгейінде ЕАЭО Жоғары Кеңесінің отырыстарына көзбе-көз қатысады.

Тіркеу қызметі және заң қызметін ұйымдастыру

Тіркеу қызметінің негізгі міндеттері мен функциялары:

- коммерциялық емес ұйымдар болып табылатын заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеуді, олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркеуді жүзеге асыру;
- мемлекеттік тіркеу, заң көмегін ұйымдастыру және көрсету, құқықтық насихат, жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу, сондай-ақ, жылжымалы мүлік кепілін тіркеу және тізілімін жүргізу, жылжымайтын мүлікті мемлекеттік техникалық зерттеп-қарау саласында мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру.
- жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу, жылжымалы мүлік кепілін тіркеу, жылжымайтын мүлікті мемлекеттік техникалық зерттеп-қарау және жылжымалы мүлік кепілінің тізілімін жүргізу саласында мемлекеттік реттеуді жүзеге асыр
- жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін өз құзыреті шегінде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен және мерзімдерде қарау;
- азаматтық хал актілерін тіркеуге бақылауды жүзеге асыру және тиісті дерекқорлардың жұмыс істеуін қамтамасыз ету;
- Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне сәйкес жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу, коммерциялық ұйымдар болып табылатын заңды тұлғаларды мемлекеттік тіркеу және олардың филиалдары мен өкілдіктерін есептік тіркеу саласындағы қызметін мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру;
- Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі жанындағы жеке кәсіпкерлік субъектілерінің бірлестіктерін аккредиттеу жөніндегі комиссияның жұмысын ұйымдастыру және қызметін реттеу
- мемлекеттік нотариат кеңселерінің қызметіне басшылық жасау, жеке нотариаттың дамуына жәрдемдесу, жасалған нотариаттық әрекеттердің заңдылығы мен мемлекеттік және жекеше нотариустардың іс жүргізу қағидаларын сақтауын бақылау;
- Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі жанындағы жеке кәсіпкерлік субъектілерінің бірлестіктерін аккредиттеу жөніндегі комиссияның жұмысын ұйымдастыру және қызметін реттеу;
- адвокаттардың, нотариустардың, заң консультанттарының жеке және заңды тұлғаларға көрсететін заңды көмегінің сапасын бақылауды жүзеге асыру;
- мемлекет кепілдік берген көрсетілетін заң көмегінің сапасын бақылауды жүзеге асыру;
- аумақтық әділет органдарының нотариустардың халыққа құқықтық қызмет көрсетуі саласында заңдылықты ұйымдастыру және қамтамасыз ету бойынша қызметіне басшылықты, үйлестіруді және бақылауды жүзеге асыру;

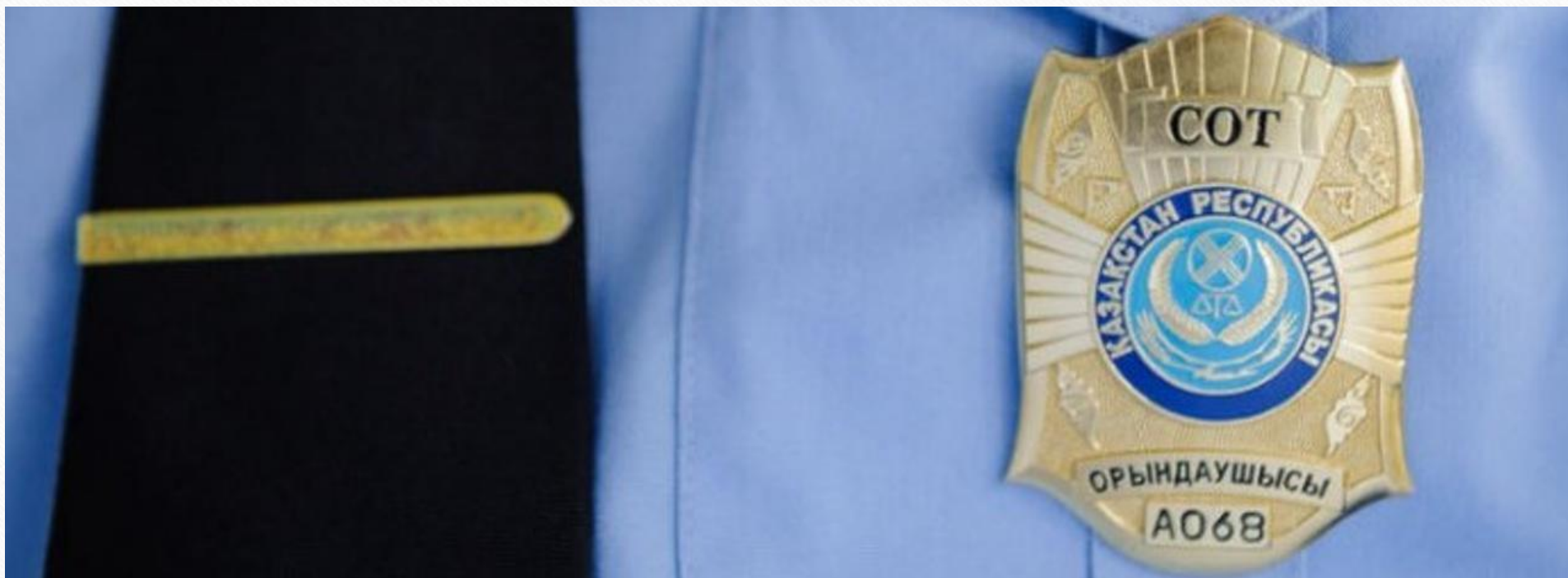
Зияткерлік меншік

Зияткерлік меншік

- Зияткерлік меншік (ИС) - бұл адам санасын жасаудың нәтижесі. АЖ-ға авторлық құқық объектілері (ғылым, әдебиет және өнер туындылары), Өнеркәсіптік меншік объектілері (Өнертабыстар, өнеркәсіптік үлгілер, пайдалы модельдер, фирмалық атаулар, сондай-ақ тауар таңбалары мен тауар шығарылған жердің атаулары), сондай-ақ селекциялық жетістіктер жатады.
- Заңнама АЖ объектілерін, мысалы, патенттер, авторлық құқық және тауар белгілері көмегімен қорғауға мүмкіндік береді, бұл жеке және заңды тұлғаларға өзінің өнертабыстары немесе туындылары үшін мойындауға немесе қаржылық сыйақы алуға мүмкіндік береді. Өнертапқыштар мен көпшілік қауым мүдделерінің тепе-теңдігін қамтамасыз ете отырып, АЖ жүйесі шығармашылық пен инновацияның өркендеуі үшін жағдай жасауға ықпал етеді.
- Зияткерлік меншік құқығы кез келген басқа меншік құқығына ұқсас. Олар патенттердің, тауар таңбаларының немесе авторлық құқық туындыларының авторларына немесе иелеріне өз туындысынан немесе оны жасауға инвестициядан пайда алуға мүмкіндік береді. Бұл құқықтар адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясының 27-бабында бекітілген, ол әрбір адамның өзі авторы болып табылатын ғылыми, әдеби немесе көркем еңбектерінің нәтижесі болып табылатын оның моральдық және материалдық мүдделерін қорғау құқығын мойындайды.
- Қазақстан Республикасында зияткерлік меншік құқықтарын қорғау және сақтау саласындағы мемлекеттік саясатты Әділет министрлігі жүзеге асырады. Әділет Министрлігіне қарасты зияткерлік меншік саласындағы сараптама ұйымы "Ұлттық зияткерлік меншік институты"РМК болып табылады.

Атқарушылық құжаттарды орындау

Атқарушылық іс-жүргізу

- Атқарушылық іс жүргізу-борышкерден атқарушылық санкцияны, өсімпұлды, атқарушылық іс жүргізу бойынша шығыстарды, жеке сот орындаушысының қызметіне ақы төлеуді өндіріп ала отырып, атқарушылық құжаттарды мәжбүрлеп орындауға бағытталған шаралар.
- Атқарушылық іс жүргізудің міндеттері Азаматтық және әкімшілік істер бойынша сот шешімдері, ұйғарымдары, ұйғарымдары мен қаулылары, қылмыстық істер бойынша үкімдер мен қаулылар негізінде, мүліктік жазалар бөлігінде берілетін атқарушылық құжаттарды, сондай-ақ Заңға сәйкес өзге де органдардың қаулылары негізінде мәжбүрлеп орындауға бағытталған шараларды міндетті және уақтылы қабылдау болып табылады.

Сот-сараптамасы

Сот сараптамасы

- Сот сараптамасы-бұл оны шешу үшін маңызы бар нақты деректерді анықтау мақсатында арнайы ғылыми білім негізінде жүргізілетін қылмыстық, азаматтық іс материалдарын не әкімшілік құқық бұзушылық туралы істі зерттеу;
- Сот-сараптама қызметінің міндеті қылмыстық, азаматтық істер бойынша, сондай-ақ Әкімшілік құқық бұзушылық туралы істер бойынша сот сараптамасының нәтижелерімен іс жүргізуді қамтамасыз ету болып табылады.
- Бүгінгі таңда Қазақстанның сот-сараптама жүйесінің мемлекеттік секторын Әділет министрлігінің Сот сараптамасы орталығы ұсынады, онда ірі қалалар мен барлық облыс орталықтарында орналасқан 19 Сот сараптамасы институты жұмыс істейді, оларда 2800-ге жуық қызметкер, оның ішінде 1000-нан астам жоғары білікті сот сарапшылары жұмыс істейді.

Сот-сараптама 30 түрі бар

- криминалистикалық (құжаттарды сараптау, портреттік сараптама, видеофонографиялық, фототехникалық, трасологиялық, баллистикалық сараптама), химиялық (заттар мен материалдарды сараптау, есірткі құралдарын, психотроптық заттарды, олардың аналогтары мен прекурсорларын сараптау), медициналық (мәйіттерді, жәбірленушілерді, айыпталушыларды және басқа да адамдарды сараптау, гистологиялық, биологиялық сараптама (медициналық), медициналық-криминалистикалық, химиялық-токсикологиялық, наркологиялық, психиатриялық және психиологиялық сараптама), сондай-ақ жол-көлік оқиғалары мен техникалық құралдардың сараптамасы, экономикалық, тауартану, құрылыс, технологиялық, өрт-және жарылыс-техникалық сараптамалар, биологиялық, экологиялық, молекулалық-генетикалық сараптама, адамның психофизиологиялық процестерінің сараптамасы, гендік түрлендірілген организмдердің сараптамасы, дінтану сараптамасы және т. б.

Қолданылған әдебиеттер

- <https://www.gov.kz/memleket/entities/adilet/about?lang=kk>
- С. К. Жүрсімбаев Қазақстан Республикасының құқық қорғау органдары: Оқулық.— Алматы: «NURPRESS» баспасы, 2019.— 360 бет.
- Әділет органдары туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 18 наурыздағы N 304 Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000304>